

DISPUTATIO PHILOSOPHICA
DE
OMNIPRÆSEN-
TIA DEI,

Quam
Jehovâ clementer adnuente,

SUB PRÆSIDIO

VIRI AMPLISSIMI & EXCELLENTISSIMI

DN. JOHANNIS
CHRISTOPHORI Hundeshagen,

Logic. & Primæ Philosophiæ Prof.

Publ. Ordin.

Publicæ censuræ submittit

CHRISTOPHORUS Biedermann,

Möckerlingå - Thuringus

AUTOR & RESPONDENS

Addiem Aprilis

anno 1669.

In Auditorio Philosophorum

Horis solitis.

JENÆ,

Typis Johannis Jacobi Bauhoferi.

a. LVI. 9.

diss. A



54

ΕΥ Τῷ Θεῷ.

EUM ter Optimum terque Maximum ab incunabulis meis, temporisq; progressu indigno mihi pulvisculo ex limo terræ confecto, non potentiam tantum, praesentiâ & essentiâ, sed gratiâ etiamnum suâ præsentissimum verbis laudarem exquisitissimis, ni ingenii tenuitas me silentio contineret, temporisque ratio ni aliud svaderet. Attamen ne planè ingratus videar, & cum truncō taceam, de hâc uberrimâ, præ aliis magniæstimandâ, quanquam vexatissimâ, materiâ, nempe omnipräsentia Dei unum vel alterum ^{int̄er}meor hanc in chartam sum conjecturus, assertique mei rationes pro virili ad ducturus. Hæc autem Dissertatiuncula tribus includetur cellulis, in quarum prima DEUS cuivis per lumen naturæ, ut ens reale & positivum, ante oculos ponitur, In alterâ denique Deus omnipræsens, ubique totus, totus in qualibet parte, & tamen nullo loco præsens invenitur. In ultimâ tandem agetur de eò, an Deus sit ultra mundum & in spatiis imaginariis præsens? Tu igitur Summe & omnipræsentissime Domine, adesto gratiâ, ut hæ literulæ tuis congruant literis, in cuamque cedant laudem, honorem & gloriam semperiternam, Amen.

Ad Zoilum invidum.

Martial. Epigram. lib. 4. Epi. 77.

*Nunquam divitias Deos rogavi
Contentus modicis, meoq; lotus,*

A 2,

Pau-

*Paupertas, veniam dabis, recede.
Causa est tam subiti, novig voti
Irrisum volo Zoilum videre.*

CELLULA. I.

§. 1.

Haut injuste, ut opinor, agimus, si paucis ea, quæ premonenda sunt, præmittimus, & cum primis afferimus, quod Deus sit ens reale independens, quod est citramentis operationem & ponit aliquid in re, estque aliquid positivum. Ens enim rationis non est DEUS ter Optimus ter Maximus, quia ens rationis ita est in intellectu, ut alias neque esse habeat, neque habere possit, e. g. σιδηροξυλον, homo irrationalis, purgatorium, ein hölzerne Wendelstein/ ein steinern Eisen / sunt talia quæ neque sunt, neque esse possunt, & consequenter nomine entis rationis venire possunt. Quum verò DEUS sit citramentis operationem, uti ex lumine naturæ ipissimum DEUM non quidem primariò, sed secundariò cognoscimus, haut trepidè exclamamus: DEUS est ens independens, reale positivum, qui que citramentis operationem in re aliquid ponit. Hinc quoque hunc in modum argumentamur:

Quicunque in se habet existentiam citramentis operationem, ille est Ens. Atqui Deus habet existentiam citramentis operationem. E. DEUS est ens. Minor proposicio, nisi quis planè velit Deum abnegare, negari potest minime: Major confirmatur exinde: quia Ens per existentiam tanquam per suam rationem formaliter est.

§. 2. Heic quippe non pauci regerunt, dicentes, quod existentia sit id, per quod aliquid est extra suas causas, quando autem res à causis jam est producta, tunc dicitur illa res

55

res esse extra suas causas, inquit *B. Stahlius in Disc. Metaph.*
pag. 51. c. in Tab. IV. DEUS autem nec habet, nec habuit suas
causas. Si ergo non habet suas causas, nec habuit, nec ha-
bere potest, extra ipsas etiam non est. Si extra ipsas non
est, easque non habet, sequitur, quod etiam existentiam
non habeat, si existentiam DEUS non habet, multo minus e-
rit ens reale & positivum. Verum ad hoc dubium jam *Lau-*
datus Vir sufficienter dedit responsum loco citato, quando
dicit, quod hæc prænumerata definitio tantum rebus com-
petat creatis vel factis, quæ aliquando in potentâ fuerunt,
non verò DEO. Si igitur definitio cùm DEI, tùm rerum
creatuarum existentiæ dicitur competere, sic est informanda.
Existentia est id, quo aliquid dicitur esse extra nihil, quo pa-
cto etiam DEO competit.

§. 3. Possimus nunc progredi, ad nostrique instituti
nervum oppidò redire, nisi *Scaliger*, cuius tam divinum &
excellens fuit ingenium, heic aliquid humani pateretur &
cespitaret, qui *Exerc. 365. sect. 6.* negat, DEUM esse ens aut
rectè dici ens. Quæ sententia si est vera, tunc labascit tota
nostra Dissertatiuncula. Sed bacchatas Scaligeri examine-
mus rationes, & alias, quæ pro isto errore palliando facere
videntur. Primo potest pro Scaligeri sententiâ erroneâ istud
urgeri: Quod in DEO importat compositionem, DEO
non est tribuendum. Atqui Ens importat in DEO compo-
sitionem. E. DEO non debet tribui. Major probatur,
quia DEUS est Ens simplicissimum, omnis compositionis
expers. Minor confirmatur, quia omne concretum est
compositum ex subjecto & formâ denominante, & sic im-
portat compositionem & realem distinctionem ab abstra-
cto. Resp. Infirmis pedibus stat argumentum, nempe du-
plex est compositio (i.) *realis*, quando aliquid componi-
tur ex partibus realiter distinctis, ut homo ex corpore & ani-

mâ. (2.) *rationis*, cum aliquid concipitur, saltim ut com-
positum, in reipsâ autem compositum non est, ut est com-
positio animæ ex facultatibus. Si major de reali composi-
tione intelligitur, vera est, sed negatur minor. Si verò in-
telligitur major, de compositione rationis, falsa est, cum
DEO non repugnet composicio rationis, quia simul cum
simplicitate stare potest, si concipimus DEUM esse com-
positum ex essentiâ & attributis, ut nihilominus simplicis-
sima maneat essentia. Quod probationem attinet, falsum
est, quod omne concretum compositionem realem impor-
tat: sæpius abstractum & concretum differunt realiter, quod
suo loco relinquitur: abstractum tamen à concretô sem-
per realiter differre falsissimum est. Sic DEUS rectè dici-
tur Pater, Pater autem est concretum, cuius abstractum est
Paternitas; quæ duo tamen nec realiter distingvuntur, nec
in DEO realem compositionem faciunt. Et sanè si nullum
concretum de DEO dici potest ob allatam rationem sequi-
tur DEUM non esse DEUM sive de DEO non posse dici
hoc prædicatum DEUS; consequentia probatur, quia
hoc prædicatum DEUS est concretum, cuius abstractum
est Deitas: Absurdum autem est DEUM non esse DEUM,
cum hoc contradictionem involvat. E. absurdum est prius
illud, quod nullum concretum de DEO possit prædicari.
Aliis quoque exemplis ostendi potest, abstractum & con-
cretum, non semper realiter differre; nam v. gr. divisibile
est concretum, cuius abstractum est divisibilitas; At verò
divisibile & divisibilitas realiter non differunt, cum unum
ab alterò separari non possit; absurdum enim est, divisibile
duri sine divisibilitate, & divisibilitatem sine divisibili.

§. 4. *Dicitur*: Forma realiter differt à formato; ab-
stractum est forma. E. realiter differt à formato, nempe
concretô: *Resp.* negatur major, ut autem ratio negationis
appa;

5

'appareat', sciendum est, duplicem esse formam (1.) datur forma informans (2.) denominans. Illa est, quæ cum materia unitur, cum quâ unum quid constituit, ut anima respectu corporis; Hæc est, à qua res aliqua habet appellationem, sicut v. gr. à calore aliquid dicitur calidum. Major vera tantum est de formâ informante non autem de quâlibet formâ denominante, qualis forma est abstractum.

§. 5. Secundò oggerunt: Si DEUS est Ens, DEO erit aliquid prius, Consequens est falsum. E. & Antecedens. Consequentia probatur, quia omne concretum habet aliquid prius, nempe abstractum. Ens autem est concretum. E. importat prius quipiam, nempe abstractum, quod est Entitas, & si DEO tribuitur, importabit prius quipiam. Resp. Consequentia potest dupliciter intelligi (1.) de prioritate reali modo; Si DEUS est Ens, DEO erit aliquid prius realiter; sic negatur consequentia: quod probationem attinet. Resp. quod concretum importet prius quipiam, nempe abstractum, hoc autem non statim realiter est prius, tantum quoad nostrum concipiendi modum sive ratione tantum à nobis ut prius quid concipitur. (2.) Major potest intelligi de prioritate rationis modo: Si DEUS est Ens, DEO erit aliquid prius ratione, hoc modo negatur consequens esse falsum, nihil enim obstat, quò minus nos in DEO aliquid concipiamus ut prius, aliud ut posterius; sic cum queritur, cur DEUS sit æternus, à priori asignetur aliquid, nempe quia est immutabilis.

§. 6. Tertiò ogganiunt: Quicquid est perfectio creaturæ, DEO non debet tribui, Atqui Ens est perfectio creaturæ E. Deo non debet tribui. Major probatur, quia perfectio creaturæ est finitum quid, in DEO autem nihil datur, quod sit finitum. Minor probatur, quia Ens competit creaturis, ut ad earum essentiam spectet. Resp. negatur major

jur, quod perfectio creaturæ non possit tribui DEO ; quod probationem attinet, in quâ dicitur, perfectionem creaturæ esse finitum quid, sciendum est, quod perfectiones creaturarum possint considerari duobus modis : (1.) quatenus sunt creatæ & finitæ, & hoc modo DEO non competunt. (2.) considerantur in Universali non attendendo, an DEO, an creaturis competant, quia hoc modo nec Deum & creaturam in se involvunt, ut quidem consideratur tò unum esse, tò bonum esse; & hâc ratione nihil obstat, quo minus perfectio creaturæ in universali spectata competit DEO, quia hâc ratione non importat imperfectionem.

CELLULA II.

§. I

SI jam res naturales imperfectè à nobis cognoscuntur, ut Philip. Theophrastus vulgò Paracelsus, qui alias sese tamen Scholis Medicis ac Philosophicis, quam Theologicis opposedit acerrimè, hâc in re non procul aberrat à scopo nostro, quando in lib. meteor. dicit: Wenn der Mensch primam materiam schon versteht; so ist ihm doch gleich als einem, der von ferne in einer Schmieden siehet schmieden. Ubi per hæc verba indicare vult, quod naturalia omnia non perfectè cognoscantur. Huic etiam Vir quidam magni nominis longè ante pollicem prescit, qui dixit: Wenn es möglich wäre/ daß du die Frucht in Mutterleibe sehen köntest / wie du einen Apffel siehest an einem Baume wachsen / köntest du doch nicht wissen (scil. perfectè) wie es zugeinge etc. Si igitur, inquam, res naturales imperfectè à nobis cognoscuntur, multò minus captum humanum transcendentia perfectè à nobis caducis hominibus cognosci poterunt, sicut i sermone nostro annuit *Amplissimus, Excellensissimus Dn. Praeses*

in

57

in Disp. de potentia DEI, quando in sequentia prorūmpere
hauderubescit verba inquiens: Nobis satis comprehendere co-
pia non est, quomodo DEUS sit ubique, sine extensione, ita, ut ubi-
cunque est, totus sit. Hisce consideratis in periculo navans
Æneas mihi porrigit exclamandi versiculum:

Obstupui, steteruntque coma & vox faucibus habet!

§. 2. Vulgaris autem ille versiculus:

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

animum demissum & ab antecedentibus nonnullis rationi-
bus oppressum exsuscitat, excitum erigit, erectum ad pro-
missa servanda excitat, quapropter sine ullo verborum an-
fractu nos ad controversiam de omnipræsentia DEI ac-
cingimus, dicentes, quod nonnulli sint, qui & infinita-
tem & immensitatem & omnipræsentiam DEI confundunt.
Ast verò cerebrum in calcaneo gestant & procul à veritatis
tramite aberrant.

§. 3. Quod ut intelligatur, sciendum est, infinitum
latè patere & formaliter dicere negationem finis seu
termini, est enim infinitum idem ac si dicas, id quod non ha-
bet finem seu terminum. Dantur autem termini seu fines
adeoque negatio eorum propriè in quantitate, hæc enim
propriè finita, cuius scilicet partibus acceptis nihil extra
sumitur, & Infinita, cuius partes si accipias, semper aliquid
extra sumi potest, dici solet. *Impropriè* autem & *transla-
titiè* dantur etiam termini & eorum negatio in essentiâ &
perfectione, quæ propterea dicitur quantitas virtutis, hoc
modo finitum dicitur, cuius perfectio est limitata & termi-
nata, e. gr. Scientia humana est perfectio quædam, sed li-
mitata, quæ non ad omnia, quæcumque ullô modô sciri pos-
sunt, se extendit, imò omnis perfectio creaturarum, quan-
tacumque etiam sit, certum gradum & terminum habet, in-
tra quem subsistat. *Infinitum* hoc modo vocatur, quod

B

per-

perfectionum suarum nullum habet finem seu terminum. Et ita solus DEUS est & dici potest infinitus, quia solus essentia sua, existentiæ, durationis, & esse in ubi, scientiæ, potentia & aliarum perfectionum nullos agnoscit terminos, unde etiam dicitur omniscius, omnipotens, immensus, omnipræsens. Hinc, infinitum latius patet, quam immensum. Nam infinitum vi vocis dicitur, quod nullos habet terminos vel fines, & potest aliquid dici infinitum (1.) ratione cognitionis (2.) in ordine ad durationem. (3.) ratione loci (4.) ratione effectuum & ratione modi operandi, quod ejus potentia non sit limitata aut ad certum aliquod objectum terminata, sed illimitata, & se se extendat ad infinita possibilia. Quod jam tertio modō infinitum est, nempe ratione loci, quod nullō locorum intervallō circumscribi aut terminari possit, id alias strictè dicitur immensum. Ita patet, quod infinitum latius pateat, quam immensum, quod formaliter tantum dicat negationem mensurabilitatis seu terminationis per loca aut spatia.

§. 4. Omnipræsentia verò differt ab immensitate, quod hæc formaliter est attributum negativum, illa positivum, hæc in suo conceptu importat negationem mensurabilitatis per locum, illa importat præterea respectum ad res ad loca omnia, in quibus DEUS est & existit. Unde immensitas convenit DEO ab omni æternitate, mensurari loco non potuit. Omnipræsentia verò formaliter spectata convenit DEO in tempore tantum, ipsæ res enim & rerum loci, quorum intuitu DEUS ubique & omnipræsens esse dicuntur, non fuerunt ab æternō, sed cum tempore demum esse cœperunt. Hinc omnipræsentia ab immensitate, ut relatum ab absoluto, ἐν καιρῷ ab αἰχθόῳ differt.

§. 5. Ex his patet, quid sentiendum sit de illâ controversiâ, quâ queritur, an omnipræsentia DEI sit referenda ad at-

55

ad attributa Dei absoluta, ideoque essentialis sit, uti est ipsa
Deitas, an vero non? ubi nos premonemus distinctionem
inter omnipresentia vocabulum, quando enim ubiquitatem
denotat absolutam, omnipresens est ipsa immensitas &
infinitas, & hocce modo sumta ad absoluta DEI attributa
est referenda, quando autem generalis conservationis praesentiam denotat, qua DEUS liberè omnibus creaturis adest,
easque quamdiu vult, gubernat, preservat, non ad absoluta,
sed respectiva vel relativa DEI idiomata est adducenda.
Quare spatiis imaginariis propriè DEUS praesens non est:
& hoc intendere potuerunt illi Scholastici, qui negarunt,
Eum extra mundum in iis esse, scilicet cum habitudine ad
aliud, etsi sit in iis revera, sic, ut sine sui mutatione possit
realiter & intimè praesens fieri quibuscunque rebus, si quas
ibi vellet creare, non magis, quam erat in Sole aut lapide, an-
tequam Sol aut lapis producerentur. Ut ita omnipresen-
tia non sit attributum DEI intrinsecum, absolutum & neces-
sarium, sed respectivum, siquidem importat respectum ad
res & creaturas, quibus DEUS actu realiter & intimè
praesens est & esse coepit, ex quo mundum & omnes creatu-
ras condidit.

§. 6. Preprimis cuiuslibet questionis nervum per
accuratam definitionem explicare multi sunt consueti. hinc
olim ne olus in foro absque definitione vendebant, ut B.
Stahlius in Disc. Metaph. pag. 51. refert. Qum vero ver-
ba Aristotelica sint in aprico: & δει των τεγματων, αλλα
το αναλογηρ συνοπαν, inconsultum duximus, unam ex Autori-
bus in proscenium adducere.

§. 7. Jam proprius ad rem accedentes dicimus Deum
omnibus rebus praesentem esse, non ex sacris duntaxat, sed
etiam profanis & ratione naturali satis superque confirmari
posse. Sacra, quia ad hanc cathedram non spectant, aliis
- 1000 -

B 2

transmit.

transmittimus, Philosophica autem expansis manibus apprehendimus, & cum primis curiæ Philosophicæ dictatore, nempe Peripateticorum principem Aristotelem (quem *Iurillus Petrus Adolphus* magnum mundi miraculum appellat) cuius insignia & quasi divina testimonia de Omnipræsentia DEI hinc inde resultant, audiemus.

§. 8. Hic verò præmonendum, quod aliqui dupliciter in Aristotele contineri possit. Primo quædam καλὰ τὸ πντός, secundo quædam καλὰ τὸν Αἰγαῖον reperiuntur. Hisce præbatis omnipræsentiam DEI ex Aristot. l. 7. Phys. c. 2. t. 10. probant, ubi hæc nobis obviam veniunt: τὸ δὲ πρῶτον καλῆ, μὴ ὡς τὸ δέ τε εὖ, καὶ λόγειν οὐ δέχεται τὸν κυνίστως ἄμφα ὅτι τῷ κινήσεω. ἄμφα δὲ λέγω, διότι γάρ οὐτῶν μελαζύεται. τῷτο γάρ κοινὸν επὶ παῖσι κινήσεσι κινήσιν τὸν δικτυον. Deinde ex lib. de Mundo cap. 5. γῆντε πᾶσαν καὶ θάλασσαν, αὐτέργε περὶ Ηλίου, καὶ σελήνην καὶ τὸν οὐλον γεγονὸν διεκόσμησε μία διὰ τῶν δικτυῶν δύναμις &c. Postea cap. 6. hujus libri de Mundo: τάντα ἐξ θεῶν καὶ Αἰγαίων οὐκέτικεν. & porro, τάντα εἶναι, dicit θεῶν πλέω. Plura videantur lib. 8. Phys. c. 10. t. 84. lib. 2. de cœlo cap. 6. tex. 36. lib. 12. Meteor. cap. 7. & 9. Sed hæc sufficiant de testimoniis Aristotelicis, jam nunc vela ad probationem nostram ex lumine rationis seu naturæ desumtam dirigimus.

§. 9. Primum argumentum, quod Omnipræsentiam ex lumine Naturæ probat, erit tale:

Quicunq[ue] est immensus infinita immensitate essentiae sue, ille per essentiam suam est omnipræsens: DEUS est immensus infinita immensitate essentiae sue: Ergo DEUS per essentiam suam est omnipræsens.

Majer patet: per immensitatem enim ejusmodi modum existendi intelligimus, juxta quem natura aliqua ex se & eadem permanens, intime præsens est omnibus rebus, non solum

actua-

59

actualibus, sed etiam possibilibus, si vel maxime in infinitum augeantur, quoad multitudinem & magnitudinem. Minor probatur ab Infinitate DEI, & immutabilitate DEI. Idq; etiam, nempe DEUM ubique esse per essentiam (infinitam) cognovere homines sapientes ex solo lumine naturæ. Thales Milesius, qui unus è septem sapientum numerò fuit, paulò ante Jeremiam, uti quidem videtur, πάντα πλήρη θεῶν εἶναι, omnia Dñis plena esse, ceu testatur Aristoteles l. i. de animâ c. 5. t. 86. & non multò post Heraclitus in ipsa furnariâ sedens, ignis hyberni causa, veritis ad se ingredi ἐκέλευσε εἰσένειν ταππῆτας, εἴναι καὶ γέροντας Θεός, uti loquitur Philosophus l. i. de part. animal. c. 5. h. e. dixit, ut confidenter introirent, quod nec ab eo loco abessent Dii immortales: ubi uterque quidem de uno eoque verò DEO loquitur, sed propter vulgum numerò utuntur multitudinis, vicio illorum temporum, quibus credita πολυθεότης ad firmatatem Republicæ facere, ejus autem negatio capite luenda putabatur. Sic Pythagoras DEUM appellabat Φύχων τὰ πάντα, animationem Universi, quod per omnes Mundi partes omnemque naturam sit diffusus, & ex eo omnia, quæ nascuntur, animalia vitam capiant. Mercurius Trismegistus in Pimandro & Asclepiô diserte scribit, Mundum esse vas plenum DEO & DEI Spiritum omnia continere. Hinc Virgilius, Jovis omnia plena: & Lucanus, Juppiter est, quodcunque vides.

§. 10. Secundum argumentum hunc in modum formari potest: A quocunque res omnes ex nihilo productæ sunt, is est omnipræsens: sed à DEO res omnes ex nihilo productæ sunt. E. DEUS est omnipræsens. Major confirmatur ex eo, quod qui res omnes ex nihilo produxit, etiam omnium rerum ubicationes produxit seu fecit, ut omnes essent in aliquo ubi, esse verò in aliquo ubi formaliter in-

cludit perfectionem, quam etiam causa formaliter concerne debet. Minor per se clara est nec indiget probatione.

§. II. Quamobrem nihil curamus Anthropomorphitas; nec vanitatem quorundam Judæorum, quorum opinionem fuisse notat Hieronymus *in cap. LXVI. Esa.* DEUM unō concludi locō, Templo nimisum Hierosolymitauo; nec Averrois incogitantiam, qui *Disp. M. t. XIV. dub. ult.* pueros esse dixit & ordinem causarum atque cauatorum destruere, quotquot, ubique DEUM esse, temque omnem tangere, persuasum habent; nec Augustinum Eugub. qui *in Ps. CXXXI X. verba: si ascendero in cælum, tu illic es*: scripsit, DEUM essentiā suā tantūm in cælo, cognitione verò in rebus & locis hisce inferioribus esse, sicut Sol illuminatione suā; nec denique rudem & impium Vorstium Belgam, *in Lib. de DEO & Actrib. div.*

§. 12. Verum enim verò contra hanc sententiam multa solent objici, & quidem (1) *Quod divinæ naturæ magis appareat consonum*, ut ipsa in cælō maneat, nec se immiscat inferioribus, iis præprimis, quæ adire DEUM minus esset honestum ac necessarium. Vide *Esa. 66.1. Psal. 2. 4. Matth. 6. 10.* Rem declarant à simili à Regibus Persiæ desuntō, quæ magna in pompâ aut Susis aut Ecbatanis residebant ac raro se dabant conspiciendos, per famulos potius & emissarios omnia dirigentes. Resp. Scripturam dicere quidem DEUM in cælō esse, at verò non dicit, DEUM tantūm in cælo esse, imo oppositum potius significat, dum terram dicit esse scabellum pedum ejus; quō ipsō significat præsentiam Dei in terris. Quod autem Scriptura frequentius dicit, DEUM in cælō esse, id ex ea ratione fieri censendum, quia DEUS primarios de cælō producit effectus & de eō frequentius se manifestavit, quippe cum cælum locus divinæ Majestati dignior & apparitionibus divinis congruentior.

Et sa-

60

Et sane si DEUS ratione essentiae suæ est tantum in cœlo, se-
quitur unionem inter humanam & divinam naturam Chri-
sti eō tempore quō Christus in his terris versabatur, nullam
fuisse, & fuisse falsum, quod Apostolus ait: DEUM manife-
stum esse in carne; Si enim in cœlō tantum est, quomodo es-
sentialia ejus in terris esse & in uterō virginis Mariæ humanam
naturam assumere potuit? Nec ex DEI omnipræsentia ori-
tur indecentia. Sicut enim non indecorum est DEO, ipsius
omnia, maxima, media, minima creasse, ita neque eidem e-
rit indecorum atque inhonestum, omnibus creatis præsen-
tiâ suâ adesse.

§. 13. Objicis (2.) omnium populorum consensum:
ad cœlum enim elevaniius, & manus, & animum, & oculos,
quoties cum precibus nostris ad DEUM assurgere conamur,
atque ita fatemur, DEUM in cœlis habitare. Resp. Ex-
inde nihil aliud sequitur, quam DEUM esse in cœlō; quod
autem plerique populi orantes manus & oculos ad cœlum
elevant, id ideo fit, quia DEUS sæpius de cœlō per effectus
varios sese manifestavit. Sic Judæi orantes ad civitatem san-
ctam se convertebant, ex quō tamen non sequitur, DEUM
in solâ civitate sanctâ fuisse præsentem. Hinc à gentium
consuetudine in oratione usitata, ad negandam DEI ubiqüi-
tatem collectio est infirma, neque satis constat, quod hæc o-
mnium gentium consuetudo sit.

§. 14. Objicis (3.) Si DEUS secundum totam essen-
tiam in re quâlibet etiam minimâ, in antrō Scarabæi sub-
stantialiter adest, sequitur amplissimam Dei essentiam in an-
gustum cogi & ex maximō effici minimum. Sed hoc est ab-
absurdum E. & illud. Resp. Quis sanus affirmabit, essen-
tiam divinam tam esse impotentem, ut se à creaturâ patia-
tur constringi, aut in angustum cogi. Atque αὐλογία est
in consequentiâ: non sequitur: DEUS est in templō, cœ-
lō: Er-

lō: Ergo ibi in angustum est coactus; DEUS enim in ubi quōdam non est circumscripтивē, sed repletivē. Et non indignum esse D E O judicamus, si dicimus ipsum in antro formicæ sive Scarabæi & in minimō quoque pulvisculi granō præsentem esse, planeque D E O dignissimum esse contra statuimus & perfectionem in eō summam arguere, si sit ita per immensitatem omnibus rebus præsens, ut ne quidem res abjectissimæ, minimæque possint excludi.

§. 15. Objicis (4.) Hoc modo per omnipræsentiam divinæ perfectioni aliquid decederet, cum sic DEUS quoq; rebus levibus & conspurcatis esset præsens: debet ergo DEUS habere essentiam à rebus hisce terrenis & sordidis abstractam, quæ alioquin rebus ipsis immisceri & pars earum effici videbatur. Resp. Res terrenas & sordidas nihil planè majestati divinæ detrahere, sicut enim lumen Solis purissimum, dum collustrat res sordidissimas, iisque conjungitur, nihil sordidi exinde contrahit, ita Majestas divina à sordidis rebus nullō modō immaculatur, cum non sit corporeum quid, aut subjectum capax alicujus maculæ. Dupliciter igitur intelligi potest DEUM habere essentiam à rebus sordidis & terrenis abstractam (1.) quod DEI essentia non sit, sicut rerum terrenarum & sordidarum essentiæ, sed sit ab illis diversissima (2) quod ubi sunt res terrenæ & sordidæ, ibi DEUS non sit præsens secundum suam essentiam. Si priorem modō hoc intelligitur, conceditur essentiam DEI esse abstractam à rebus sordidis h. e. ab illis esse diversam, sed inde non sequitur, quod illis non sit præsens. Nam v. gr. anima rationalis habet diversam à corpore essentiam, & tamen intime est præsens. Si vero posteriori modō id intelligitur, petitur id, quod est in principio & idem per idem probatur: probare enim debebat, DEUM non esse præsentem rebus sordidis, hoc probature ex eō, quia essentia DEI à rebus sordidis

didis est abstracta h. ē. rebus sordidis non est præsens. Vanus autem metus est, ne rebus sordidis immisceatur, inquietur, imò planè pars earum fiat essentia divina; DEUS enim tanquam Spiritus rerum terrenarum sordibus contaminabilis non est; ad id autem, ut aliquid alterius pars fiat, minime præsentia sufficit, sed major aliqua unio requiritur.

§. 16. Objicis (5.) Nihil potest esse actu infinitum in totâ naturâ, cum omnia certum habeant actum & essentiam definitam, per quam sunt id, quod sunt & per quam ab aliis differunt. Nam ne natura quidem, et si potentia dicitur infinita, actu infinita esse potest, quia reverâ non potest accipere formas infinitas. Nec numerus ullus, nec magnitudo in actu infinita &c. E. nec Deus. Nam actu infinitum esse, & in specie hoc vel illud esse, sunt contradictoria, quia omne quod actu est, hoc aliquid in seipso finitum & ad certum quasi genus Entis contractum est. Resp. Scopæ sunt dissolutæ. Nam non opposita sunt, esse actum in essendo infinitum & certam habere essentiam. Sed opposita sunt: Esse infinitum & esse finitum, sive essentiam habere finitam. Nugatoria prorsus est collectio. Materia, Magnitudo & Multitudo non est infinita. Ergo neque DEUS. Cur non licet eodem jure argumentari: Asinus non est homo. E. nec Vorstius, cuius est hæc argumentatio.

§. 17. Objicitur (6.) Si DEUS in cœlis existens intuitivè à beatis cognoscitur, sequitur, quod in terris existens eodem modo cognoscatur, quod absurdum. Resp. iterum negatur consequentia. Quod enim DEUS in cœlis intuitivè videatur à beatis, ad id non sufficit præsentia ejus in cœlo, sed in primis requiritur lumen gloriæ seu habitus beatis infusus ad eliciendam visionem DEI, sed ut per eum scilicet habitum videre DEUM possint. Licet igitur DEUS in terris sit præsens, non tamen sequitur, eum in terris etiam

C

intui-

intuitivè cognosci ab hominibus, cum illis, qui in terris ad-
huc vivunt, nondum infusum sit lumen gloriae, sine quo
DEUS intuitivè conspicere nequit.

CELLULA III.

§. I.

Tandem querunt Autores, an DEUS sit extra mundum
& in spatiis imaginariis etiam praesens? Negativam de-
fendunt Scotus in I. dist. 37. q. unica. Capreolus q. unica art.
3. Bonaventura lib. I. sent. dist. 37. art. 2. q. I. num. 22. Du-
randus q. I. Vasquez apud Arriagam disp. 14. Phys. n. 68. Mar-
tinus Schoockius in tract. Philosophic. de Nibilo cap. 8. p. 28. Af-
firmativam tueruntur Hermes Trismegistus in Asclepio, cuius
haec sunt verba; DEUS supra verticem summi coeli consi-
stens, ubique est, omniaque cernit. Confer. Conimbricenses
in lib. 8. Phys. Arist. cap. 10. q. 2. art. 2. p. 515. Petrus Hurtadus
de Mendoza disp. 14. Phys. f. 3. Suarez dips. 30. Met. sect. 7. c. 3.
Hornejus disp. 3. Theol. f. 2. p. 285. Henricus Nicolai in Tracta-
tu singulari Philosophico-Theologico f. 2. §. 7. 8.

§. 2. Hic tamen sciendum dupliciter aliquid dici alicui-
bi esse, uno modo absolute & in se, aliò modo cum respectu
ad alterum. Priori modo DEUS est etiam extra coelos,
non quod ibi rebus ulla praesens sit, quæ illic nullæ sunt, sed
quia in se existit & sibi praesens est, sicut ab æternô erat,
cum nihil dum præter ipsum esset. Posteriori autem modo
est in coelo & in terra, ubi non tantum sibi ipsi praesens est
& in se existit, sed aliis etiam rebus omnibusque creaturis
substantia & operationibus suis adest. Porro notandum
est, quod spatiū imaginarium non sit Ens reale & verus a-
liquis extra coelum locus, ut quidem volunt Petrus Fonseca
lib. 5. Met. c. 3. q. 7. f. 1. Molina p. 1. q. 8. Albertinus tom. 2. Con-
rolla.

62

roll. Theol. in p̄dicamento ubiq. 2. neque enim creatum quid est, cum tale saltim intra mundi sph̄eram detur, neque increatum, etenim solus DEUS est increatum aliquid reale & positivum, sed est tale, quod mens nostra, cum aliter DEI immensitatem concipere nequeat, sibi imaginatur. Unde & Henrico Nicolai l. c. describitur cogitatum aliquod inter nullum extra mundum & mundana corpora aut in vacuo creati alicuius experie concepturn. Unde sensus Phraseo est iste: nullum omnino spatiū concipi animo potest, in quo DEUS in se & suā immensitate non existat. Non male hanc in rem Arriaga inquit: *Quando DEUM in his spaciis constituo, solum dico, illum ex essentiā suā habere talem immensitatem, ratione cuius ita existit, ut nequeat produci aut concipi producta aliqua res, cui DEUS eō ipso non sit intimè præsens, sine ulla prorsus in ipso mutatione, etiam si neque DEUS eam creeturam produceret.*

§. 3. Sed Affirmativa negativæ præferenda esse videtur: Cum enim DEI magnitudinis non sit finis, facile patet, quod terminis hujus Universi includi nequeat, unde i. Reg. 8. dicitur: Cœli cœlorum te non capiunt. Et Joh. ii. dicitur: Excelsior est cœlō & profundior inferno. Idem quoque ex lumine naturæ ostenditur: Quia si ubiquitas DEI constringeretur cœli & terræ spatiis, non esset absolute infinita & immensa, quod consequens est absurdum. E. & antecedens. Deinceps DEUS est is, quod magis nihil cogitari potest. Sed si non esset extra cœlum, majus quid DEO cogitari posset.

§. 4. Huic tamen sententiaz obstat evidetur (i.) quod res spirituales in spatiis sint per operationem, DEUS autem extra cœlum nihil operatur. E. ibi non est præsens. Resp. negatur, quod res spirituales in spatiis sint per operatio-

C 2

nem;

nem; operatio enim posterior est præsentia, immo potest opera-
tio alicujus causæ alicubi esse, ut tamen res ibi non sit
præsens, quamvis hoc de DEO dici nequeat, qui ubique est
præsens.

§. 5. Objicitur (2.) ex Martino Schookio: Frustra pro
explicanda DEI immensitate humana ratio hac (sanè in se ima-
ginaria) excogitavit. Nam quanquam infinitus DEUS hoc
mundo, speciatim supremo cœlo, inferiora hac ambiente defini-
ti sive circumscribi non potest, non tamen necessum est fingeret
spatia imaginaria pro explicanda DEI immensitate. Quot &
quanta enim spatia mens nostra excogiteverit, non poterit tam
men eum, qui infinitus est, infinito modo definire. Sed volens
nolens fateri cogetur, immensum DEUM, uti ante hunc mun-
dum, sic etiam post eundem creatum (cui cum alias ipse illocalis-
sit, solummodo coexistit) existere invariabiliter in seipso. Resp.
distinguendum esse censemus inter cognitionem DEI ap-
prehensivam, qualis est nostra: & comprehensivam, qua-
lem nulli adscribimus creaturæ. Deinde non frustranea &
temeraria est hæc assertio: Cum enim omnipræsentia di-
vína objectum, quod est totus mundus & quicquid in eo est,
sit ratione sui vastissimum, in respectu tamen ad DEUM
Ens simpliciter infinitum, est non tantum peregrinum, sed
instar nihili. Hinc viri in omni literaturâ versatissimi sta-
tuunt, extra hunc mundum DEUM existere in spatiis ima-
ginariis per essentia immensitatem absque ordine ad rem
extra ipsum in seipso, ut nempe ostenditur, DEUM nun-
quam hujus mundi terminis terminari. Benè hisce ratio-
nem tradit Calovius, Tom. 2. Syst. Theol. Imaginaria dicuntur,
non tamen mera commenta sunt cerebrina, nisi etiam distinctio-
nem rationis ratiocinata, quam vocant, imperite cō loco habere
velis. Et paulò post: Cæterum, cum per hac non ponatur ali-
quis

quis locus extra cœlum antem mundum, nedium DEO coeterum, aut
commensum, ut ita loquar, quicquid constituitur, sed id solum
præcaveatur, ne immensitas DEI infiniti à finitò hujus mun-
di ambitu concludatur; non est, quod reprobetur ea sententia;
qua DEUM infinitis spatiis imaginariis extra hoc universum
operari posse, adeoq; existere afferit egr.

§. 6. Objicitur (3.) Extra cœlum nihil datur, quod
sit reale. E. DEUS ibi non erit præsens. Resp. negatur con-
sequentiā: non sequitur, supra cœlum nihil reale est. E. DEUS
nullō modō ibi est præsens; nam ante hunc mundum con-
ditum nihil fuit in totō spatio, in quo jam est hoc universum,
& nihilominus DEUS fuit præsens. Unde hoc saltim obtine-
tur, quod DEUS extra cœlum non sit præsens in spatiis reali-
bus, præsens nihilominus est intrinsecā, ut vocant, & ab solu-
tā potentia. Unde recte Augustinus in Ps. 122. scribit: Ante-
quam faceret Deus sanctos, ubi habitabat? Resp. in se habita-
bat. Et Tertullianus in lib. contra Hæréticos c. 5. ante omnia Deus
erat solus ipse sibi & mundus & locus & omnia. Hinc facile
quōq; patet, quid ad illorum argumentum sit respondendum,
qui sic argumentantur: Spatia supra cœlum aut sunt aliquid,
aut sunt nihil; si sunt aliquid, aut sunt creata, aut increata:
increata non sunt, quia sic essent ipse Deus, nec etiam crea-
ta, quia sic non essent imaginaria: Ergo sunt nihil; quo-
modo igitur Deus ei, quod nihil est, poterit esse præsens.
Resp. concedendo, quod spatia extra cœlum non sint crea-
tum quid, sed nihil: inde autem non sequitur, DEUM in illis
spatiis esse præsentem, cum Deus esse possit ibi, ubi
nihil est. Sicut v. gr. Deus fuit ante mundi
creationem, ubi nihil
fuit.

F I N I S.

Eximio atq; Literatisimo
DN. CHRISTOPHORO Biedermann / SS.Th. Cultori strenuo
Fautori & Amico dilecto
S. P. D.

JOHANNES CHRISTOPHORUS Hundeshagen / Prof. Publ. Ordin.
Jovam præsentem dicis, qui cuncta tueris,
Hic præsens studiis semper ubique siet.

Wer edle Wiesenschafft der flugen Weisheit liebet /
Und unermüdet sich in Eugend Schranken übet /
Schwingt seinen tapfern Geist entpor vons Pöbels-Dunst /
Der überkämpft mit Ruhm der hulden Musen Kunst.
Weil Er / Geehrter Freund / an Eugend sich ergösset /
Mit fluger Wiesenschafft der Sinnen Geist geleget /,
Drun sieget Er und durch flugen Sinnen Streit
So schön auf Pindus Thron. Sophia denkt bereit
Auf reichen Lohn. Sie rühmt die Kunst / das Meister-Stücke /
Mit Freuden spricht Sie: Mir blüth an ihm groses Glücke /
Sein Eugend-Stnn soll seyn beziert mit Ehrenpreis /
Dieweil ihm sprosset schon ein schönes SiegesReis.
Mit diesen wolte Seinen viel geehrten Freund glück-
wünschend beehren

M. Johann: Weise.

Madrigal.

Herr Biedermann tritt auf /
Und weis gar wohl zu sagen
Was Fleiß vermag / Er führet seinen Lauf
Bis übern Pol und güldnen Sonnen-Wagen /
Ja Pallas beut die Brust und rothe Wangen
Ihm selbst zu küssen an.
Wolan! Gott ist bey allen Dingen /
Tritt fort / Herr Biedermann /
Es wird dir Preis und Ruhm davor erflingen.

Dieses FreundschaftsZeichen setzte eifertig hinzu

M. Georg: Fried: Pezold.

64

En redlich-teutscher Biedermann / ein trēu aufrichtiges Germuth
Kömpt fort auch in der ganzen Welt bey hoch- und niedrigen Geblüthe /
Absonderlich wenn Kunst und Wissen
Er sich noch über disz besessen.

Denn Wissenschafft bricht erst die Bahn und macht eh beliebt bey Leuten /
Wirbt und erwirbt Ihm derer Gunst ? Treu seyn erhält dieselben Leuten /
Und Redligkeit verwahrt die Güntze,
Die vor erworben edle Künste.

Denn daß ihm gänslich also sey / zeugt und wird hinsort mehr bezeugen
Mein Biedermann / wenn hohe Gunst sich wird zu dessen Künsten neigen;
Wohl. Bleibe Treu- und Kunstgesessen
So wird es dir gelücken müssen.

Hiemit hat seine schuldige Schuldigkeit gegen dein Herrn
Antwortenden / als seinen hochgeehrten brüderlichen
Freund bezeugen wollen und,
sollen /

Paulus Ebhardi, von Zwickau.

Cum summum, PER AMANDE, tueris ubique Jehovah m
Præsentem cunctis, ardua, crede, probas.

Hocce tuum grator cœptum, conscende cathedram
Fortiter ; & laudes donaque larga feres.

Faucula bac ex sincero cordis affectu Pra-Eximio
atq; clarè Docto Dno. Biedermanno, disputationis
hujus Autori & Contubernali suo ut fidelissimo sic
dilectissimo, gratulabundus adponere
voluit.

Michael Cramerus, SS. Theol.
Studiosus.

Scien-

Scientia sine demonstratione non est.

As ist die guldne Frucht der höchstgeübten Sinne
Durch Eyffer-mundern Fleiß der flugen Welt gebracht,
Es lacht das Saal-Athen; Es freut sich was darinne
Durch tieffen Lehrer Geist nach tapffrer Zugend trachte.
Denn auch durch diesen Saal-Herr Biedermann uns weiset
In der gelehrten Schrifft, das Edle Jena sich
Der weit gelegnen Welt zum hohen Ruhme preiset;
Durch solchen ihren Preis ein ieder rühmet dich.
Dein angewender Fleiß/du Sohn der weisen Ehre/
Wird dich zum grōsten Glück und Stande führen ein.
Das ist mein voller Wunsch/ der grosse Gott vermehre
Was in dir ist/ so wird dein Stand beglücket seyn.

Diese schlechte Reimzeilen / hat zu Bezeugung
ungefälschter Freundschaft
Dem Herrn Antwortenden mit Eyl verkürzter
Feder zu Ehren glückwünschend auf-
sezzen wollen

Johann Philipp Steinbach/
Der
H. Schrifft Beflissener.



Coll. diss. A. 56 (unst. 9)